

Biernat, Andrzej

"Infrastruktura społeczna i ekonomiczna guberni łomżyńskiej i obwodu białostockiego (1866-1914)", Adam Dobroński, Białymstok 1980 : [recenzja]

Przegląd Historyczny 73/3-4, 421-422

1982

Artykuł umieszczony jest w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych, tworzonej przez Muzeum Historii Polski w Warszawie w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego.

Artykuł został opracowany do udostępnienia w Internecie dzięki wsparciu Ministerstwa Nauki i Szkolnictwa Wyższego w ramach dofinansowania działalności upowszechniającej naukę.

geograficznych, a także mapy i szkice obrazujące przebieg walk opisywanych przez pamiętnikarzy. Nieco słabiej wypadła ikonografia: sporo jest ilustracji (głównie fotografie portretowe) wielokrotnie już reprodukowanych i bardzo luźno związanych ze zdarzeniami i ludźmi występującymi w tekstach.

A.S.

Wanda Nowakowska, *Narodowa funkcja sztuki w polskiej krytyce artystycznej 1863—1890*, „Acta Universitatis Lodziensis. Folia Scientiarum Artium et Librorum” 2, Wydawnictwa Uniwersytetu Łódzkiego, Łódź 1981, s. 390.

We wstępie autorka formułuje nieco apodyktycznie tezę, iż po powstaniu styczniowym „W procesie kształtowania wyobraźni narodowej Polaków, budzenia uczuć patriotycznych i świadomości współuczestnictwa we wspólnym dziele dążenia do odzyskania wolnej Ojczyzny, przekaz malarski odgrywa również rolę dominującą zajmując powoli, wraz z postępującym rozwojem doskonalenia środków wyrazu, dotychczasowe miejsce wielkiej, romantycznej poezji narodowej” (s. 19). Istotną rolę, jaką odegrała w tym procesie krytyka artystyczna, tłumaczy W. Nowakowska wagę podjętego tematu. Został on przedstawiony w układzie chronologicznym; trzonem pracy są cztery rozdziały, których tytuły stanowią zarazem propozycje periodyzacyjne („Wokół powstania styczniowego (1861—1864)”, „W służbie ojczyzny (1865—1874)”; „Ku nowej odrębności (1875—1883)”; i „W poszukiwaniu doskonałości formy”).

Autorka analizuje najszerszej rozumiane refleksje o sztuce, autorstwa publicystów, pisarzy (m.in. Prus i Sienkiewicz) i samych plastyków. Jej zdaniem większość tekstów świadczy o dążeniu do świadomego oddziaływania patriotyczno-wychowawczego; dotyczyło to zarówno funkcji malarstwa historycznego jak i współczesnego, które miało ukazywać przesiąknięte polskością typy, krajobrazy i sceny rodzajowe. Taka właśnie koncepcja sztuki rodziła się w polemice z bardziej „kosmopolitycznymi” poglądami oraz ze stanowiskiem, w myśl którego niemożliwe jest stworzenie niejako „na zamówienie” oryginalnych, narodowych form wypowiedzi artystycznej (tego zdania był m.in. Julian Klaczko). Zupełnie odmienne opinie formułował Stanisław Witkiewicz, walczący na łamach czasopisma „Wędrowiec” (któremu poświęcony jest w większości rozdz. IV niniejszej książki) o styl narodowy.

Podstawę źródłową pracy stanowią czasopisma warszawskie, krakowskie, lwowskie i petersburskie z lat 1860—1890; autorka niedostatecznie, jak się zdaje, uwzględniła wpływ, jaki na wypowiedzi publikowane w zaborze rosyjskim miała wywrzeć carska cenzura.

A.S.

Adam Dobroński, *Infrastruktura społeczna i ekonomiczna guberni łomżyńskiej i obwodu białostockiego (1866—1914)*, Sekcja Wydawnicza Filii UW w Białymstoku (1980), Rozprawy Uniwersytetu Warszawskiego, s. 696.

Infrastruktura jest terminem zaczerpniętym z zasobu pojęciowego nauk ekonomicznych. Oznacza „zespół podstawowych urządzeń i instytucji usługowych niezbędnych do zapewnienia należytego funkcjonowania gospodarki i życia ludności na danym terenie”. Wyróżnia się infrastrukturę ekonomiczną tj. urządzenia świad-

czące usługi w zakresie transportu, komunikacji, energetyki itp. oraz infrastrukturę społeczną obejmującą takie instytucje jak: aparat administracyjny, sądy, szkoły, szpitale, budownictwo mieszkaniowe itp. Nie wszystkie z tych elementów, które wyodrębnia ekonomia są i nie muszą być ważne w badaniach historycznych. Zgodzić się należy z autorem, gdy pisze, że istotne są tylko te „elementy »podbudowy«, które w danym okresie i konkretnych warunkach miejscowych wpływały w sposób istotny na stan gospodarki i społeczeństwa”. Kierując się tą dyrektywą omawia autor takie zagadnienia: (cz. I) wzrost liczby ludności na badanym terenie, sieć ośrodków miejskich, ruchliwość terytorialną społeczeństwa, podziały narodowościowo-wyznaniowe. W części drugiej koncentruje uwagę na strukturze społecznej i zawodowej. Z kolei (cz. III) zajmuje się układem komunikacyjnym rozumianym szeroko tzn. obejmującym zarówno ruch kołowy, jak i kolei, drogi wodne i łączność. Ostatnia część poświęcona jest oświacie i jej roli w gospodarczej, społecznej i politycznej aktywizacji ludności badanego terenu. Obszar badawczy został wybrany nieprzypadkowo. Stanowił on bowiem pogranicze Królestwa Polskiego, Białorusi i Litwy, co stwarza, jak zawsze w takich wypadkach, dogodne warunki obserwacji. Wymienione w tytule dwa regiony aczkolwiek wchodzące w skład tego samego organizmu państwowego podlegały innym prawom politycznym, co pozwala na przesłedzenie także wpływu czynników politycznych na badane zagadnienia. Autor stawia sobie za zadanie uzyskanie odpowiedzi na pytanie o przyczyny podziału Królestwa Polskiego na okręgi wielkoprzemysłowe i regiony gospodarczo zacofane, do których zalicza właśnie gubernię łomżyńską. Celem bezpośrednim pracy jest ukazanie roli infrastruktury w utrzymywaniu się zacofania gospodarczego, społecznego, kulturalnego i politycznego omawianych obszarów.

Na uwagę zasługuje nowatorskie ujęcie tematu, rozległość wykorzystanej bazy źródłowej i literatury oraz konsekwencja w podporządkowaniu faktografii kwestionariuszowi badawczemu.

A.B.

Zapiski opracowali: Andrzej Biernat (A.B.), Marian Dygo (M.D.), Wojciech Fałkowski (W.F.), Rafał Karpiński (R.K.), Łukasz Kądziała (Ł.K.), Tomasz Kizwalter (T.K.), Stefan Krzysztof Kuczyński (S.K.K.), Henryk Lulewicz (H.L.), Jerzy Skowronek (J.S.), Andrzej Szwarc (A.S.), Jan Trynkowski (J.T.), Benedykt Zientara (B.Z.), Małgorzata Zbikowska (M.Z.), Andrzej Zbikowski (A.Zb.).